

“ПРИВІТ, СИНКУ. Я ВДОМА”

ОЦІНКА ПОТРЕБ СІМЕЙ, РОДИЧІ ЯКИХ
ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ
НА СХОДІ УКРАЇНИ

Фотографія на обкладинці: Brendan Hoffman/ICRC

З метою збереження конфіденційності використані у цьому звіті фотографії необов'язково представляють сім'ї, які брали участь в оцінці потреб сімей та перехресній перевірці. Фотографії використані виключно як ілюстративний матеріал.

Оксана¹ втратила зв'язок із своїм сином 4 роки тому. Вона отримала фінансову виплату як член родини загиблого військового, але каже, що гроші для неї нічого не означають: єдина мрія — аби лишень син був живий та повернувся додому. Її біль не стихає з часом. Щоб якось існувати, Оксана працює на декількох роботах. Вона повертається додому пізно і втомленою — так вона може заснути без нав'язливих думок про свого сина. На стінах у кожній кімнаті своєї квартири Оксана повісила його фотографії. Щоразу, повертаючись з роботи, вона говорить знімкам:

«Привіт, синку. Я вдома»².

«Я знаю одну маму, у якої син також зник безвісти. І в обох нас немає нічого: ні тіл, ні останків. Якщо наші сини згоріли до попелу — я хочу той попіл. Я навіть згодна поділитися ним з цією мамою, щоб ми разом могли пережити це горе», — каже Оксана.

1 Всі імена, згадані у звіті, були змінені з метою збереження конфіденційності.

2 Назвою цього звіту вшановуються всі сім'ї зниклих безвісти, які шукають своїх рідних. Вони не просто пасивно чекають на повернення родичів. Вони стукають у кожні можливі двері, щоб з'ясувати долю та місцезнаходження зниклого безвісти. Вони борються за виживання, співіснуючи із тягарем невизначеності. Під час розмови з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) Оксана говорить, що, незважаючи на свій похилий вік, вона працює на трьох роботах і кожного разу, коли повертається додому, сподівається побачити сина, який чекає на неї вдома.

ПОДЯКА

Ми висловлюємо найщирішу подяку сім'ям зниклих безвісти, які поспілкувалися з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) та розповіли свої історії. Час, проведений разом з матерями, батьками, дружинами та дітьми у розмовах про їхніх рідних, був надзвичайно значущим та зворушливим. Ми маємо сподівання, що дії відповідальних органів влади позитивно вплинуть на їхні життя.

МКЧХ сподівається, що цей звіт допоможе органам влади реагувати на різноманітні потреби цих сімей, водночас продовжуючи з'ясовувати долю та місцезнаходження осіб, зниклих безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України.

<Ніщо у цьому світі не зможе загоїти мої рани. Я тремчу в очікуванні дзвінка від слідчого, і, коли вона каже, що новин немає, я видихаю і відчуваю, як це руйнує мене зсередини. Я не знаю, що це я можу зробити>> (мати зниклого безвісти).

<Наше місто живе своїм життям. Тут немає війни. Люди святкують народження дітей, весілля, іменини, ходять на виставки та футбольні матчі. І нікому немає до нас діла. Але я ніколи не перестану шукати. Я бачу обличчя свого сина у кожному хлопці, що проходить повз мене на вулиці, я відчуваю, що він живий>> (мати зниклого безвісти).

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

ДП	Додаткові протоколи I і II від 1977 р. до Женевських конвенцій від 1949 р.
ОПС	оцінка потреб сімей
КУТ	контрольовані українською владою території
ЖК	чотири Женевські конвенції від 1949 р. про захист жертв збройних конфліктів
МКНЗ	Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень
МКЧХ	Міжнародний Комітет Червоного Хреста
ВПО	внутрішньо переміщена особа
МГП	міжнародне гуманітарне право
МППЛ	міжнародне право прав людини
ЗББ	зниклий безвісти у бою
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МО	Міністерство оборони
НКУТ	неконтрольовані українською владою території
НУО	неурядова організація
СБУ	Служба безпеки України
ТЧХУ	Товариство Червоного Хреста України

ЗМІСТ

1.	Вступ	6
2.	Особи, що зникли безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України	10
3.	Методологія оцінки потреб сімей, проведеної у 2016 році	14
4.	Висновки оцінки потреб сімей та рекомендації	18
4.1.	Пріоритетні потреби сімей	21
4.2.	Право знати: пошук та ставлення до долі зниклих безвісти	22
4.3.	Фінансові потреби	28
4.4.	Психологічні та психосоціальні потреби	31
4.5.	Юридичні та адміністративні потреби	34
4.6.	Потреба у справедливості та визнанні	36
5.	Перехресна оцінка потреб, проведена у 2018 році	38
6.	Закон про правовий статус осіб, зниклих безвісти в Україні	46
7.	Висновки	50

1. ВСТУП

Зникнення означає жахливі страждання для тих, кого воно торкнулося, це відчуття невизначеності щодо долі своїх рідних. Не знаючи, живі чи мертві їхні родичі, сім'ї довгі роки проводять у пошуках та чеканні, з останніх сил сподіваючись і не маючи змоги покласти край цій тузі. Емоційні та психологічні страждання найтяжчі. Окрім відчуття неймовірного болю члени родини зниклого безвісти опиняються у скрутному економічному та соціальному становищі через втрату годувальника чи витрати, що тягне за собою процес пошуку. МКЧХ прагне привернути увагу органів влади та громадськості до глибоких страждань та гуманітарних наслідків зникнення близьких, а також просуває «право знати» кожної родини. З цією метою МКЧХ намагається визначити та зрозуміти потреби сімей зниклих безвісти та надати рекомендації зацікавленим органам влади, що уможливить краще задоволення багатограних потреб цих сімей.

МІЖНАРОДНИЙ РУХ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ТА ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

Міжнародний рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця складається з МКЧХ, Міжнародної Федерації Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та 191 Національного Товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

МКЧХ постійно присутній в Україні з початку кризи навесні 2014 року та, згідно зі своїм мандатом, відразу почав реєструвати справи щодо осіб, зниклих безвісти. Для МКЧХ рідні зниклих безвісти знаходяться у центрі всіх дій, саме вони якнайкраще можуть виразити свої потреби, щоденні труднощі та очікування. Саму тому у 2016 році МКЧХ провів оцінку потреб сімей, родичі яких зникли у зв'язку із конфліктом на сході України (надалі оцінка потреб сімей — ОПС). У 2018 році МКЧХ провів перехресну перевірку потреб задля того, щоб зрозуміти, як виявлені два роки назад потреби змінилися за цей час і чи висновки ОПС ще актуальні.

У зв'язку з цим даний документ відображає точки зору 73 родичів зниклих осіб, яких було опитано з квітня по червень 2016 року, та 13 родичів зниклих безвісти, які брали участь у чотирьох поглиблених фокус-групових дискусіях, проведених у період з липня по серпень 2018 року. Не дивлячись на відносно обмежений обсяг проведених оцінок у порівнянні з набагато більшою, як вважається, кількістю осіб, що зникли безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України, зроблені висновки можуть бути прикладом ілюстративного опису ситуації будь-якої родини. Будь-які заходи, вжиті відповідними органами влади на основі своїх уроків та рекомендацій цього документу, допоможуть полегшити страждання інших родичів зниклих безвісти осіб. МКЧХ визнає ініціативи влади та демонструє, що ще існує потреба у додаткових заходах, які могли б краще допомогти сім'ям осіб, зниклих безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України.

Цей звіт у першу чергу надає загальні відомості щодо проблем зниклих безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України. Далі у звіті роз'яснюється методологія проведення ОПС та перехресної перевірки потреб і розповідається про наслідки та гуманітарні потреби, які спричиняє зникнення родича. Кожна визначена потреба супроводжується конкретними рекомендаціями для влади, сформульованими на основі знань, отриманих МКЧХ під час проведення технічної консультативної діяльності в Україні. Також були включені рекомендації, що ґрунтувалися на досвіді роботи МКЧХ над проблемами зниклих

безвісти в інших країнах. Зрештою, висновки були зроблені з огляду на результати проведеної оцінки.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

За визначенням МКЧХ, «особи, зниклі безвісти» — особи, про яких рідні не мають ніяких звісток та/або які за достовірною інформацією були оголошені зниклими безвісти в результаті збройного конфлікту міжнародного чи неміжнародного характеру, внутрішнього насильства, природних катастроф чи інших криз гуманітарного характеру.

Фактично, це визначення виходить за рамки поняття «насильницьке зникнення», яке прийнято Міжнародною конвенцією про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.) та Римським статутом (1998 р.). Враховуючи те, що ці інструменти обмежують визначення зниклих безвісти до тих, що зникли через арешт або затримання державою чи державними органами, МКЧХ виступає за ширше тлумачення, адже страждають усі родини зниклих безвісти незалежно від причин чи обставин зникнення.

Тому сім'ї зниклих безвісти мають право знати долю та місцезнаходження своїх рідних — право, що визнається як міжнародним гуманітарним правом, так і міжнародним правом прав людини.

Зниклі безвісти в бою (ЗББ) — солдати офіційних збройних сил та бійці збройних опозиційних угруповань, про яких рідні не мають ніяких новин.

Адаптований текст із публікації «Living with Absence: helping the families of the missing», ICRC, 2014.

2. ОСОБИ, ЩО ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІК- ТОМ НА СХОДІ УКРАЇНИ

«Я не приймаю думку про те, що мій син може бути неживий. Ми віримо в те, що він затриманий» (мати зниклого безвісти).

Точно визначити кількість людей, що зникли у зв'язку з конфліктом на сході України, складно, оскільки конфлікт продовжується, інформація ще не консолідована і багато тіл ще не ідентифіковано. Тим не менш, принаймні 1500 осіб вважаються зниклими у зв'язку з конфліктом.

З початку конфлікту понад 1500 осіб були зареєстровані МКЧХ і Товариством Червоного Хреста України (ТЧХУ) як зниклі безвісти. У 2018 році понад 690 справ із розшуку, що були зареєстровані МКЧХ, залишаються відкритими. Інтерв'ю, проведені для ОПС, показали, що переважна частина зниклих безвісти (96%) — чоловіки, середній вік яких 40 років. Також 80.2% зниклих осіб були працевлаштовані,

більшість були годувальниками у своїх сім'ях. У половині справ, зареєстрованих МКЧХ, зниклі безвісти — цивільні особи.

За результатами опитування сімей зниклих безвісти, проведеного у 2016 році, 91.8% опитуваних становили жінки, середній вік яких складав 50 років. Крім того, більшість учасників інтерв'ю були найближчими родичами першого ступеня: 49% — батьки та 28% — дружини або чоловіки осіб, зниклих безвісти.

МКЧХ досі відкриває розшукові справи із сім'ями зниклих безвісти. У 2017 році було відкрито 209 таких справ, де сім'ї шукають безвісти зниклих рідних, з якими втратили зв'язок внаслідок конфлікту.

РОДИНА ОСОБИ, ЩО ЗНИКЛА БЕЗВІСТИ

Якщо не зазначено інше, термін «член сім'ї» означає принаймні таких осіб:

- дітей, народжених у шлюбі та поза ним, усиновлених дітей, дітей від інших шлюбів;
- одружених чи неодружених партнерів, що проживають разом;
- батьків (включаючи нерідних/прийомних батьків);
- повністю або частково рідних та зведених сестер і братів.

Проте в багатьох соціально-культурних контекстах сім'я — набагато ширше поняття, аніж зазначено вище, і включає людей, які живуть під одним дахом або підтримують тісні зв'язки між собою.

Адаптований текст з публікації «Principles for Legislating the Situation of Persons Missing as a Result of Armed Conflict or Internal Violence: Measures to prevent persons from going missing and to protect the rights and interests of the missing and their families», ICRC, 2009.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ПОТРЕБ СІМЕЙ, ПРОВЕДЕНОЇ У 2016 РОЦІ

Завдання ОПС полягало у вивченні особливостей проблем, очікувань, ресурсів та механізмів подолання психологічних труднощів родичів зниклих безвісти, а також у подальшій підтримці відповідних органів влади у реагуванні на різноманітні виявлені потреби сімей.

Для того щоб задокументувати різноманітні наслідки зникнення, що впливають на щоденне життя сімей зниклих безвісти у зв'язку з конфліктом на сході України, були проведені напівструктуровані інтерв'ю з 73 сім'ями зниклих безвісти. Ці сім'ї становили 19% від кількості справ, відкритих на час проведення оцінки потреб, та були випадково вибрані серед зареєстрованих МКЧХ справ. Інтерв'ю тривали від трьох до чотирьох годин і були проведені у період з квітня по червень 2016 року підготовленими співробітниками МКЧХ та ТЧХУ.

Анкета містила 115 відкритих та закритих питань до сімей про зникнення їхньої близької людини та наслідки зникнення з точки зору психологічних, психосоціальних, економічних, адміністративних, юридичних та медичних потреб. Також до анкети були включені питання про пошук членів сім'ї та про взаємодію сімей з органами влади, що займалися питаннями зниклих безвісти.

4. ВИСНОВКИ ОЦІНКИ ПОТРЕБ СІМЕЙ ТА РЕКО- МЕНДАЦІЇ

Особа, яка вважається зниклою безвісти, є першочерговою жертвою, але трагедія зачіпає багатьох інших. Родичі зниклої особи зазвичай дуже болісно переживають доти, доки не дізнаються, що сталося з їхньою близькою людиною. Як правило, їхнє горе ускладнюється ще й іншими труднощами, такими як фінансова незахищеність та бюрократичні процедури.

Сім'ї зниклих безвісти мають особливі потреби, які було визнано Міжнародною конференцією урядових та неурядових експертів з питань зниклих безвісти у

2003 році та прийнято 28-ою Міжнародною конференцією Червоного Хреста та Червоного Півмісяця наприкінці того ж року.

Вони, зокрема, включають в себе право знати, проводити заходи для вшанування пам'яті, право на правосуддя, визнання страждань та отримання економічної, психологічної та психосоціальної підтримки. Допоки ці потреби не задоволені, сім'ям дуже складно налагодити своє життя після зникнення родича.

28-А МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

28-а Міжнародна конференція Червоного Хреста і Червоного Півмісяця стосувалася питання зниклих безвісти і важкого становища їхніх сімей. На ній йшлося не лише про перегляд та посилення заходів із запобігання зникненням, але і про розробку конкретних заходів для з'ясування долі та місцезнаходження зниклих безвісти осіб та допомоги їхнім сім'ям.

Учасники конференції прийняли практичну програму гуманітарної діяльності та взяли на себе зобов'язання залучити до цього питання неурядові організації (НУО), державні органи та Організацію Об'єднаних Націй.

Через три роки після цієї важливої конференції, в 2006 році, Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну конвенцію про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. Серед багатьох заходів, націлених на захист, вона підкреслює важливість юридичного права сімей знати про долю свого зниклого родича.

На основі своєї першопрохідної ролі у формуванні та застосуванні міжнародного гуманітарного права МКЧХ продовжує надавати консультації, ділитися досвідом та виконувати практичну роботу у всьому світі з метою полегшувати страждання сімей зниклих безвісти та захищати їхнє право знати.

Текст із публікації «Living with Absence: helping the families of the missing», ICRC, 2014.

4.1. ПРІОРИТЕТНІ ПОТРЕБИ СІМЕЙ

Пріоритетні потреби, які сім'ї висловили під час проведення інтерв'ю:

- необхідність знати долю та місцезнаходження зниклого родича;
- фінансові потреби;
- психологічні та психосоціальні потреби;
- юридичні та адміністративні потреби;
- потреба у справедливості та визнанні.

На питання стосовно основних проблем, з якими зіткнулася сім'я, першою йде відповідь про фінансові труднощі — 40%. Далі — відповідь про недостатність, на думку сімей, дій зі сторони органів влади, що займаються питанням зниклих безвісти (36%). Показово, що 33% опитаних сімей відповіли, що вони зіштовхнулися з психологічними проблемами та проблемами зі здоров'ям з моменту зникнення їхньої рідної людини¹.

Сім'ї очікують від органів влади наступних дій (в порядку пріоритетності): більш активного пошуку їхніх рідних (49%), фінансової підтримки (33%) та підтримки у юридичних питаннях (24%). Сім'ї також висловили своє бажання отримати допомогу у вирішенні адміністративних проблем (19%).

ЯКИХ ДІЙ ОЧІКУЄ СІМ'Я? НА ВАШУ ДУМКУ, ЩО ЩЕ МОЖНА ЗРОБИТИ? (%)²

Варто зазначити, що всі сім'ї зниклих безвісти виділяють як найважливіші майже однакові проблеми, незважаючи на різний соціальний статус, економічний стан та географічне розташування.

1, 2 Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

4.2. ПРАВО ЗНАТИ: ПОШУК ТА СТАВЛЕННЯ ДО ДОЛІ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

«Найскладніше — це почуття невизначеності, коли твоя близька людина зникла безвісти» (онука зниклого безвісти).

Незнання долі та місцезнаходження своїх рідних є найбільш тривалим боєм для сімей зниклих безвісти. Невизначеність стосовно долі рідних спричиняє тугу, розпач та ізоляцію.

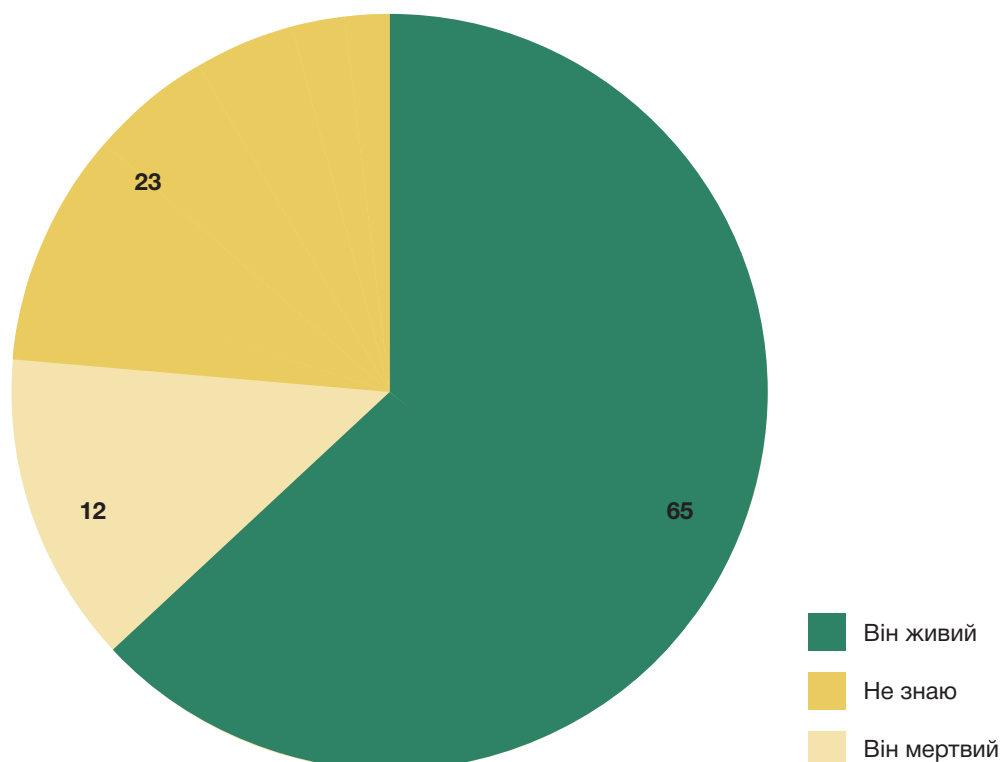
Під час проведення оцінки потреб у сімей поцікавилися їхньою думкою щодо долі їхніх рідних. Переважна більшість вірить у те, що родич живий (65%), у порівнянні з 12% сімей, які думають, що їній член

родини мертвий, 23% опитаних сімей сказали, що не знають, що трапилось.

Факт, що зникнення трапилось порівняно недавно, може пояснити цю ситуацію. Однак віра у те, що зниклий безвісти вижив, є спільною для всіх сімей зниклих безвісти. Ця сильна віра може пояснити надмірну чутливість сімей зниклих безвісти до процесу ідентифікації людських останків.

«Якщо мій син дійсно помер, має бути його тіло. Інформація, яку надали свідки, незрозуміла, тіла немає. Це змушує мене зробити висновок, що він може бути живим» (мати зниклого безвісти).

ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЩО ТРАПИЛОСЯ З ВАШИМ РОДИЧЕМ (З ЧАСУ ОСТАННІХ НОВИН ПРО НЬОГО)? (%)

ПОШУК

«Опублікувавши в соціальних мережах оголошення про розшук мого зниклого сина, сім'я почала отримувати дзвінки від шахраїв, які вимагали від нас викуп» (мати зниклого безвісти).

ІСТОРІЯ НАТАЛІ

Син Наталі зник безвісти у 2014 році, коли йому було 25 років. З того часу вона зверталася до всіх органів влади, що задіяні у пошуку, до волонтерів, журналістів, МКЧХ, ТЧХУ та інших організацій, але досі немає відповіді.

Наталія каже, що після чотирьох років пошуку вона не бачить покращення ні в координації між різними структурами влади, ні у відношенні органів влади до сімей зниклих безвісти. Вона повторює, що для них сім'ї — лише цифри, яким треба надати тіло. «Всі органи влади мають різну інформацію щодо статусу мого сина. Деякі запевняли, що він у полоні. Інші повідомляли, що є збіг ДНК з ногою і рукою, знайденими на полі бою. Решта наполягають на тому, що він тримається під вартою. Я виплакала всі очі. Для своєї країни мій син і живий, і мертвий водночас. Як таке можливо?» — побивається мати зниклого безвісти.

Всі історії, згадані в цьому звіті, були почуті МКЧХ від родин під час проведення перехресної перевірки в 2018 році і представлені тут з єдиною метою — на прикладах показати потреби та передати страждання власними словами сімей.

Після зникнення близької людини 100% сімей, з якими МКЧХ провів інтерв'ю, сказали, що займалися самостійним пошуком, і понад 88% продовжували шукати через 2 роки після початку конфлікту, коли сталася переважна більшість зникнень. Зникнення близької людини, яка може бути одночасно і батьком, і братом, і сином, і чоловіком, завдає нестерпних страждань сім'ї, яка чекає на неї. Лише чіткі відповіді на питання про долю рідної людини можуть полегшити страждання сімей.

Сім'ї невтомно шукали зниклих рідних скрізь: у лікарнях, військових частинах, моргах тощо. Розшук — складна і затратна справа. Багато сімей підтримують зв'язок (зробивши запит про розшук) з основними відповідальними державними установами, насамперед з Міністерством внутрішніх справ (МВС) (72%) та Службою безпеки України (СБУ) (68%). Чимало людей також подають запити до неурядових організацій.

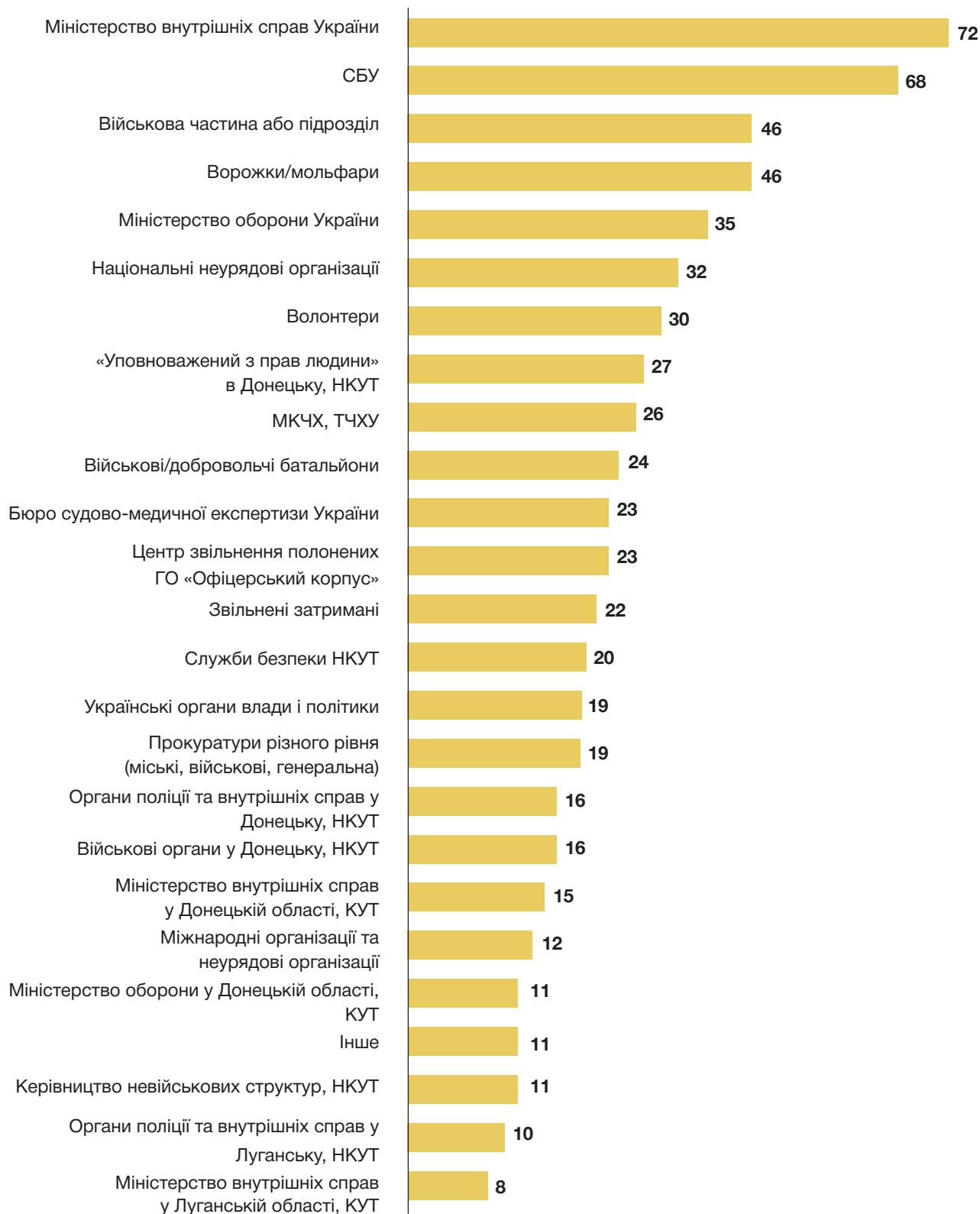
44% опитаних сімей повідомили, що не отримали жодної інформації стосовно їхніх справ від офіційних установ чи неурядових організацій, до яких вони звернулися із запитом про розшук. Серед тих, хто отримав певний зворотній зв'язок, 58% не вважають його корисним, а 26% дізналися, що їхні близькі перебувають у полоні.

Також вражає (але є дуже зрозумілим), що майже половина сімей (46%) звернулися у своїх пошуках до ворожок. Переживаючи велику тривогу та невідомість, сім'ї намагаються всіма можливими способами отримати будь-яку інформацію про долю своїх родичів. Сім'ї зазначали, що різні органи та/або неурядові організації надавали їм суперечливу інформацію про долю їхніх близьких.

Найпопулярнішими джерелами інформації для сімей є СБУ та МВС — 36% та 34% відповідно. Ворожки є третім за популярністю джерелом інформації — 16%.

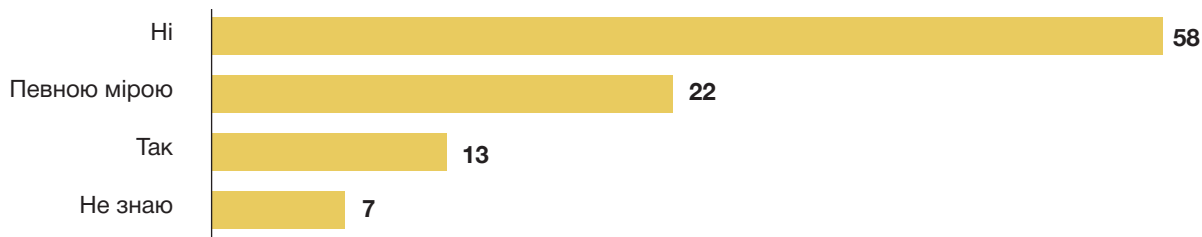
«Я рухалась по колу, і ніхто не міг мені нічого пояснити» (дочка зниклого безвісти).

ДО ЯКИХ ОРГАНІВ, ОРГАНІЗАЦІЙ ТОЩО ЗВЕРТАЛАСЬ СІМ'Я? 25 ЛІДУЮЧИХ ІЗ НИХ (%)¹

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

ЧИ БУЛА ІНФОРМАЦІЯ КОРИСНОЮ (%)

ТРУДНОЦІ ПІД ЧАС РОЗШУКУ

Відповідаючи на питання про особливі труднощі, з якими сім'ї зіткнулися під час розшуку своїх рідних, приблизно 47% сказали, що не мали жодних труднощів, у той час як 53% заявили, що зазнали певних проблем.

Як стверджують опитані сім'ї, найпоширенішими труднощами, з якими вони зіткнулися (39%), є негативне ставлення та непривітне поводження представників офіційних установ під час розшуку. Важливо пам'ятати, що такі сім'ї є вразливими та знаходяться у відчайдушному стані, тому вони особливо чутливо реагують на стриману поведінку, неввічливих або байдужих державних службовців та

будь-яке нелюб'язне ставлення. Викликає занепокоєння той факт, що невеликий, проте істотний відсоток сімей (7%) стверджували, що під час розшуку зазнали погроз та утисків.

На відміну від інших країн зі схожою ситуацією, в Україні вже до початку конфлікту існувала діюча система з'ясування долі зниклих безвісти. Однак ця система не була розроблена для роботи з великою кількістю осіб, що зникли через конфлікт, чи з великою кількістю загиблих — система має труднощі з процесами пошуку та ідентифікації; як наслідок, були деякі проблеми з адекватним реагуванням на потреби сімей зниклих безвісти.

ОСОБЛИВІ ТРУДНОЦІ, ЯКИХ ЗАЗНАЛИ СІМ'Ї (%)¹

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

ПРАВО ЗНАТИ

Відповідно до міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ), обов'язок з'ясування долі та місцезнаходження зниклих безвісти осіб також означає вираження поваги до права сім'ї знати долю зниклих безвісти близьких людей, їх місцезнаходження або обставини та причини їх смерті (ДП I, ДП II², звичаєве МГП³, Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, стаття 24). Ці права мають бути чітко визнані правами кожного окремого члена сім'ї. Реалізуючи їх, державні органи мають вживати належних заходів задля розслідування справ про зникнення, а також інформувати сім'ї щодо статусу та прогресу таких заходів.

Крім того, незалежно від застосованої правової бази, такі заходи, як пошук місць поховання та ексгумація людських останків, є важливою частиною процесу з'ясування долі та місцезнаходження осіб, зниклих безвісти. Так, пошук та ідентифікація тіл зниклих безвісти дозволить сім'ям гідним чином провести ритуал поховання, а також релігійні та культурні урочисті церемонії, що допоможуть пережити минуле.

Адаптований текст із публікації «Зниклі безвісти та їхні родини. Інформаційний лист», МКЧХ, 2015 р.

РЕКОМЕНДАЦІЇ⁴:

А) СТВОРИТИ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ДЛЯ З'ЯСУВАННЯ ДОЛІ ТА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ
МКЧХ вважає за потрібне створення Національного механізму, який координуватиме діяльність усіх відомств та міністерств, що займаються розшуком зниклих безвісти осіб, та вирішуватиме всі пов'язані з ним питання⁵. Цей орган має працювати в дусі неупередженості й незалежності, шануючи гуманітарні цінності. Він повинен бути створений шляхом прийняття спеціального законодавства та мати такі характеристики:

- ▶ Національний механізм повинен оперувати широким визначенням терміну «особа, зникла безвісти», щоб забезпечити задоволення потреби в інформації для всіх сімей. Окрім того, що це визначення поширюється на насильницькі зникнення, воно також охоплює осіб, зниклих безвісти у бою (ЗББ) з усіх сторін, а також усіх тих, хто вважається зниклим безпосередньо у зв'язку з ситуацією конфлікту або насильства.

- 1 Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (чинний з 7 грудня 1978 року), ст. 32, 33, http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
- 2 Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року (чинний з 7 грудня 1978 року), ст. 8, http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200
- 3 Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck (eds), Customary International Humanitarian Law, Vol. 1: Rules, Cambridge University Press, Cambridge, 2005 (ICRC Customary Law Study), норми 112, 114, 116 та 117. Ці норми зобов'язують кожну сторону у міжнародному чи неміжнародному збройному конфлікті вживати всіх можливих заходів для обліку осіб, які зникли безвісти, а також шукати, збирати, ідентифікувати та евакуювати померлих. Вони також передбачають обов'язок інформувати родичів зниклої безвісти особи про долю чи місцезнаходження їхнього родича та повертати його останки.
- 4 Закон №2505 «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» був прийнятий Верховною Радою України 12 липня 2018 року та набув чинності 2 серпня 2018 року. Його імплементація вимагає вжиття державних та інституційних заходів. МКЧХ вітає прийняття Закону про зниклих безвісти, а також із задоволенням надавав консультації під час розробки закону. Частина рекомендацій МКЧХ було прийнято до уваги. Всі рекомендації, наведені в цьому звіті, є підтвердженням уже наданих зацікавленим органам влади рекомендацій. МКЧХ також готовий надати підтримку відповідним органам влади у швидкій і повній реалізації Закону про правовий статус зниклих безвісти осіб. Деталі і пояснення щодо закону див. на стор. 48 і далі.
- 5 Прийнятий у липні 2018 року Закон про правовий статус зниклих безвісти осіб передбачає створення такої Комісії та визначає її членів. Остаточні обов'язки, функції, структура та порядок роботи Комісії повинні встановлюватися нормами, що приймаються Кабінетом Міністрів України та зацікавленими міністерствами.

- ▶ Національний механізм повинен мати *чіткий мандат та переслідувати гуманітарну мету* — надавати всім сім'ям зниклих безвісти осіб відповіді щодо долі та місцезнаходження їхніх родичів.
- ▶ Національний механізм повинен створити національний централізований і комплексний *список* всіх зниклих безвісти осіб та неідентифікованих тіл, які з'явилися в результаті збройних конфліктів (міжнародного та неміжнародного характеру) або інших ситуацій насильства, спираючись на різні джерела, наприклад офіційні дані, дані від сімей та об'єднань сімей або від неурядових організацій.
- ▶ Зібрана Національним механізмом інформація повинна залишатися *конфіденційною* та використовуватися виключно з тією метою, з якою вона була отримана, тобто для з'ясування долі та місцезнаходження зниклих безвісти осіб. Зібрані персональні дані повинні оброблятися відповідно до міжнародно визнаних принципів захисту даних та застосовуваного національного законодавства.
- ▶ Національному механізмові повинні бути надані необхідні *ресурси та повноваження*. Він повинен мати можливість координувати дії міністерств та відомств, відповідальних за розшук зниклих безвісти осіб в Україні та підтримку постраждалих сімей.
- ▶ Національний механізм повинен забезпечити відповідність кращим науковим практикам поточного *процесу* вилучення, дослідження, ідентифікації та поховання останків і їх передачі сім'ям, створивши робочу групу з судово-експертних питань.
- ▶ Забезпечити ефективний процес ідентифікації неідентифікованих тіл та розшуку зниклих безвісти осіб, що передбачає: централізацію управління даними про всі неідентифіковані тіла та всіх зниклих безвісти осіб в Україні; сприяння впровадженню інтегрованого міждисциплінарного підходу до ідентифікації тіл відповідно до найкращих міжнародних стандартів.
- ▶ Національний механізм повинен забезпечувати регулярний *діалог* із сім'ями зниклих безвісти осіб та активну *комунікацію* про цілі, дії, процедури та результати.
- ▶ До створення Національного механізму всі установи, що розшукують зниклих безвісти осіб, повинні виділити спеціальну інфраструктуру/приміщення для покращення обслуговування сімей і надання необхідної їм підтримки та інформації.

Б) СТВОРИТИ БАГАТОСТОРОННІЙ МЕХАНІЗМ ДЛЯ З'ЯСУВАННЯ ДОЛІ ТА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ
Одночасно зі створенням Національного механізму МКЧХ вважає критично важливим створення Багатостороннього координаційного механізму між сторонами конфлікту на Донбасі. Багатосторонній механізм матиме на меті координацію діяльності та обмін інформацією між сторонами, а також встановлення чітких процедур для вилучення, ідентифікації та передачі людських останків і повернення ідентифікованих останків відповідним сім'ям. Він повинен мати такі характеристики:

- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен мати *чіткий мандат та переслідувати гуманітарну мету* — надавати всім сім'ям зниклих безвісти осіб відповіді щодо долі та місцезнаходження їхніх родичів, як на КУТ, так і на НКУТ.
- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен створити централізований і комплексний *список* усіх осіб, зниклих безвісти в результаті збройного конфлікту на сході України, спираючись на різні джерела, наприклад офіційні дані, дані від сімей або від неурядових організацій.
- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен прийняти та поширювати уніфіковані робочі методи і процедури для збору даних та обміну ними, методи і

засоби ідентифікації людських останків, а також вирішувати різноманітні інші технічні питання на основі міжнародних стандартів та кращих практик.

- ▶ Передача інформації компетентним органам та зацікавленим сторонам для вжиття відповідних заходів повинна керуватися чіткими правилами дотримання конфіденційності та захисту персональних даних, у тому числі під час подальших заходів та з'ясування подробиць.
- ▶ Пріоритетним завданням Багатостороннього координаційного механізму має бути розгляд невирішених справ, пов'язаних зі зниклими безвісти особами, шляхом надання інформації про їхню долю та, у разі визнання їх мертвими, про місцезнаходження їхніх останків.
- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен сприяти розвитку готовності та потенціалу компетентних органів і зацікавлених сторін вживати всіх можливих заходів для обліку зниклих безвісти осіб і, у випадку їх смерті, для ідентифікації їхніх останків, а також для інформування та підтримки сімей зниклих безвісти осіб.
- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен докладати зусиль для підтримки компетентних органів і зацікавлених сторін у впровадженні процесу вилучення, гідного дослідження, ідентифікації та повернення людських останків.
- ▶ Багатосторонній координаційний механізм повинен намагатися забезпечити інформаційну підтримку сімей протягом усього процесу та надання допомоги відповідно до їхніх потреб.

За характером координаційний механізм повинен бути виключно гуманітарним і незалежним, не зачіпаючи питання відповідальності. Він не повинен мати відношення до будь-яких поточних або майбутніх політичних і судових процесів, що стосуються розгляду справ про зникнення, і не повинен намагатися покласти відповідальність за загибель зниклих безвісти осіб чи з'ясувати причини їх смерті.

4.3. ФІНАНСОВІ ПОТРЕБИ

«У нас безліч фінансових проблем, тому що мій син був годувальником сім'ї» (мати зниклого безвісти).

Оскільки в Україні зникла безвісти особа нерідко є годувальником сім'ї, її зникнення має драматичні наслідки для родичів. У світлі цього приємно зазначити, що на КУТ Міністерство оборони (МО) забезпечує виплату заробітної плати ЗББ їхнім сім'ям.

ФІНАНСОВІ ТРУДНОЦІ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗНИКНЕННЯМ РОДИЧІВ

Сім'ї зниклих безвісти зіштовхуються з економічними та фінансовими проблемами, що прямо пов'язані зі зникненням їхньої близької людини. Через те, що їхній дохід не покриває основні потреби, багато сімей змушені економити на одязі, лікуванні, їжі та на освіті своїх дітей. Тяжке фінансове становище може мати різні причини:

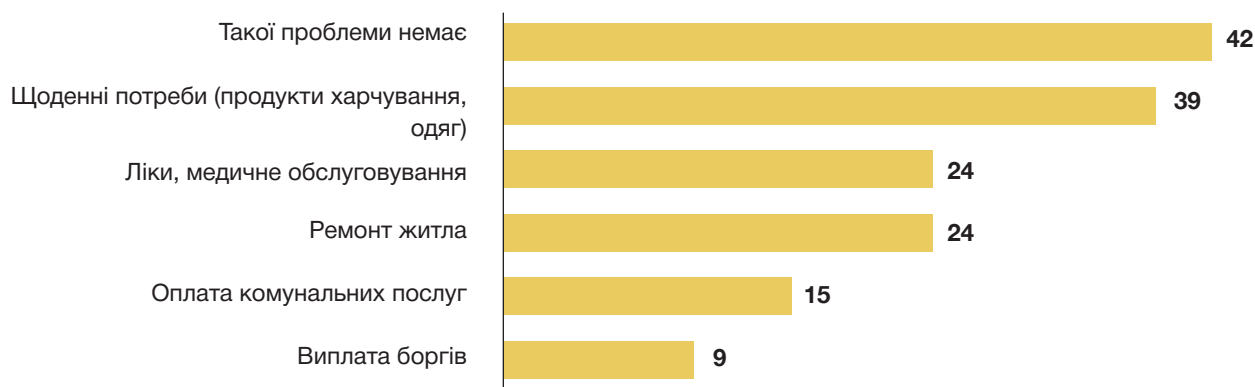
- зниження або відсутність доходу через втрату (головного) годувальника;
- відсутність юридичного статусу зниклого безвісти;
- труднощі з отриманням доступу до допомоги від влади чи від гуманітарних установ;
- нестача допомоги;
- фінансовий тягар від пошуку.

Адаптований текст із публікації «Accompanying the Families of Missing Persons: A practical handbook», ICRC, 2013.

Проте під час проведення оцінки потреб не існувало програми фінансової допомоги для сімей цивільних осіб, котрі зникли безвісти в результаті конфлікту, або для сімей членів добровольчих батальйонів. Тому не дивно, що 68% сімей відповіли, що після зникнення родича разом втратили джерело доходу. Більше того — 39% респондентів заявили, що не можуть навіть задовольнити свої щоденні потреби, зокрема у продуктах харчування чи одязі, що наочно демонструє економічний вплив зникнення особи на решту сім'ї.

Розшук зниклих безвісти родичів теж є причиною значних витрат сімей в той час, коли їхні доходи вже суттєво зменшені через зникнення родича. Більше того, деякі сім'ї стають жертвами шахраїв, які обіцяють інформацію або навіть звільнення зниклих родичів в обмін на значну суму грошей. Для покриття цих додаткових витрат у часи фінансової скрути сім'ям не залишалось нічого, ніж позичати кошти у друзів, інших родичів або неофіційних фінансових установ, внаслідок чого їхнє матеріальне становище стало ще хиткішим у довгостроковій перспективі.

ЯКІ ОСНОВНІ ПОТРЕБИ ВАША СІМ'Я НЕ МОЖЕ ЗАДОВОЛЬНИТИ ПІСЛЯ ЗНИКНЕННЯ РОДИЧА? (%)¹

«З моменту його зникнення сім'я купує лише вживаний одяг, і ми зменшили витрати на газ» (дружина зниклого безвісти).

ІСТОРІЯ ОЛЕНИ

Чоловік Олени пішов до магазину у 2014 році і зник. Ні Олена, ні її двоє дітей більше його не бачили. Він був годувальником сім'ї. Після його зникнення Олена відчула себе розбитою і у фінансовому, і у психологічному плані.

Переїхавши до іншого міста, Олена стала внутрішньо переміщеною особою (ВПО). Знайти житло було складною задачею, не говорячи вже про роботу, яку, маючи двох дітей, отримати майже неможливо. Лише у 2018 році Олена спромоглася знайти роботу, коли діти нарешті піросли та пішли до дитсадка та школи. Єдиним житлом, яке Олена змогла собі дозволити, був чоловічий гуртожиток. Бути єдиною жінкою у гуртожитку, де живуть лише чоловіки, — серйозне випробування. Вона боїться за своє життя та життя своїх дітей.

Олена переймається, аби діти не забули свого батька, і намагається постійно нагадувати дітям про їхнього зниклого безвісти татка: «Старший син пам'ятає батька. Але постійно питає: «Куди він пішов?» Здається, що він шукає батька у кожному чоловікові, котрого зустрічає. Молодший не пам'ятає. Це дуже боляче».

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

Первинним доходом переважної кількості сімей (60%) є соціальне забезпечення, і лише 41% покладаються на заробітну плату.

ЯКІ НАРАЗІ ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ СІМ'І? (%)¹

ФІНАНСОВИЙ ТЯГАР ВІД ПОШУКУ

Сім'ї продовжують витратити гроші на пошук своїх зниклих родичів, передусім на проїзд і спілкування з державними органами. Деякі сім'ї витрачають на пошук великі кошти і змушені продавати свої активи (автомобілі, будинки тощо). Коли їм потрібно, вони позичають гроші. Це стратегія подолання труднощів, яка веде до високого рівня заборгованості.

Текст із публікації «Accompanying the Families of Missing Persons: A practical handbook», ICRC, 2013.

Сім'ї, які вже зазнали глибокої психологічної травми через відсутність родича, зазнають серйозних економічних проблем, які погіршують їхнє тяжке становище.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ:

ЗАДОВОЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБ

МКЧХ високо оцінює фінансову допомогу української влади сім'ям ЗББ з числа Збройних сил України та рекомендує:

- ▶ Визнати всі сім'ї зниклих безвісти осіб жертвами конфлікту та бути послідовним у наданні їм послуг та пільг.
- ▶ Забезпечити доступність матеріалів, які узагальнюють та описують наявні механізми соціальної допомоги для сімей зниклих безвісти осіб та відповідні процедури отримання доступу до них.

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

4.4. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

«Діти плачуть, дорослі пригнічені, а наша мати перебуває в дуже складній психологічній ситуації» (брат зниклого безвісти).

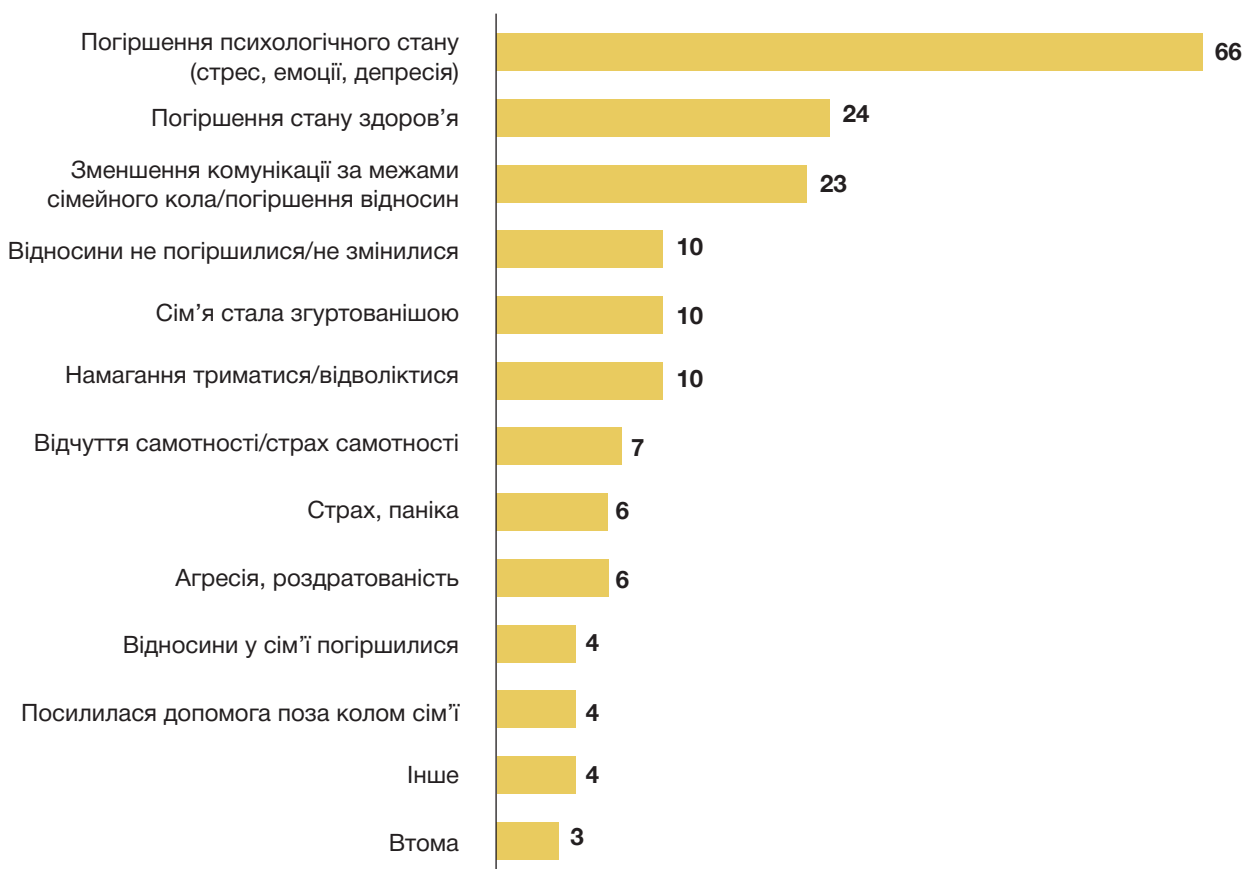
Відсутність інформації про долю й місце-знаходження зниклих родичів прирікає сім'ї на вічну невизначеність, змушуючи їх балансувати між надією та розпачем. Ця ситуація особливо складна, оскільки невідомість долі зниклого та невизначеність втрати призводять до того, що зникла особа фізично відсутня, проте психологічно присутня¹. Подолати цей психологічний стан можна не з плином часу, а лише поклавши край невідомості. Під час проведення оцінки опитувачі були зворушені глибиною страждань сімей та гідністю, з якою вони переживають свою складну ситуацію.

У відповідь на питання про психологічний вплив зникнення родича 66% сімей ска-

зали, що їхній психологічний стан істотно погіршився, оскільки вони зазнали стресу, депресії та сильних емоцій. Майже чверть опитаних (24%) вважають, що після зникнення близької людини стан їхнього здоров'я теж погіршився.

Майже чверть сімей (23%) заявили, що зникнення їхнього родича негативно вплинуло на їхні стосунки за межами сімейного кола. Майже неминучим наслідком зникнення є ізоляція сімей від соціального середовища. Вони пояснюють цю тенденцію тим, що люди поза сімейним колом не можуть зрозуміти, що сім'ям довелося пережити. Тому їм некомфортно бачитися із сусідами, підтримувати суспільні відносини з іншими

ЯК ЗНИКНЕННЯ РОДИЧА ПОЗНАЧИЛОСЯ НА ВАС ТА ВАШІЙ СІМ'Ї? ЯКИХ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ВИ ЗАЗНАЛИ (%)²

1 Boss, Pauline (2007) Ambiguous Loss Theory: Challenges for Scholars and Practitioners. Family Relations, 56 (2), (ст. 105-111). Blackwell Publishing.

2 Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

людьми та обговорювати з ними проблему зникнення родичів.

Як видно з наведеної вище таблиці, 14% опитаних вказали на зміну у сімейних

стосунках, зокрема 4% сімей відповіли, що після зникнення відносини всередині сім'ї погіршились, тоді як 10% сказали, що ця подія навпаки посилила єдність у сімейному колі.

Під час інтерв'ю МКЧХ попросив сім'ї навести конкретні приклади своїх психологічних проблем та/або проблем зі здоров'ям та оцінити їх за шкалою від 1 (ніколи не спостерігалось) до 5 (завжди спостерігається). Найпоширеніші ознаки з оцінкою 4 або вище у порядку зменшення:

- постійні думки про зниклого родича;
- постійна настороженість і тривожність;
- нервозність;
- сум.

Меншість сімей (21%) повідомили, що вони зверталися за підтримкою до об'єднань сімей та/або інших сімей зниклих безвісти осіб. Така невелика кількість, безумовно, пояснюється тим, що насправді в Україні досі не створено національного об'єднання сімей зниклих безвісти осіб. Як пояснюють сім'ї, коли вони зверталися до об'єднань, там їм надавали в основному психосоціальну підтримку; до того ж це дає

нагоду зустрітися з іншими сім'ями, які проходять крізь таке саме випробування. Серед сімей, які ще не зверталися до зазначених об'єднань чи неурядових організацій, 65% стверджували, що таке звернення могло б їм зарадити. Основним сподіванням сімей (88%) є те, що ці об'єднання та організації допоможуть їм пролити світло на долю зниклих рідних.

ЯКУ ДОПОМОГУ ВАМ НАДАЛИ? ЯКОЇ ДОПОМОГИ ВИ ОЧІКУЄТЕ ВІД ОРГАНІЗАЦІЇ? (%)¹

«Неможливо позбутися негативних думок і почуттів. Вони постійно зі мною» (мати зниклого безвісти).

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

ІСТОРИЯ ІРИНИ

«Я завжди думала, що помру першою, раніше за свого чоловіка. Але коли зник безвісти наш син, у нього стався нервовий зрив, і розвинувся рак. Він помер протягом 6 місяців. Я відчуваю безпорадність, страх та втому. Я дуже втомилася. Я не хочу більше жити», — каже Ірина, мати зниклого безвісти.

Ірина представляє одну із сімей, які не мають жодної інформації щодо долі їхньої близької людини. Очікування та невизначеність серйозно вплинули на життя Ірини: вона не може оплакати свого сина, але й не може бути впевненою, що одного дня він повернеться додому. Жінка живе у невизначеності вже більше чотирьох років і до цього часу ще ходить до ворожок, які за гроші запевняють, що її син живим повернеться додому. Вона віддає кошти, яких відчайдушно потребує, щоб покрити свої основні потреби після втрати чоловіка, який був годувальником у сім'ї.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ ЗНИКНЕННЯ

Адаптовано з публікації «Accompanying the Families of Missing Persons: A practical handbook», ICRC, 2013.

«Дуже важко відповісти на запитання чотирирічної доньки: «Де тато? Коли він повернеться?» (дружина зниклого безвісти).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ:

ЗАБЕЗПЕЧИТИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ І ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

МКЧХ рекомендує і заохочує українську владу:

- ▶ Визнати необхідність полегшення доступу членів сімей до психологічної та психосоціальної допомоги; забезпечити їх поінформованість про такі послуги, які можуть надаватися їм спеціалізованими державними установами та/або іншими постачальниками послуг.
- ▶ Переконатися, що родичі, які хочуть скористатися зазначеними послугами, мають належний та легкий доступ до них.
- ▶ Розвинути ефективну та добре підготовлену мережу психосоціальної допомоги, створення та робота якої може бути забезпечена органами місцевого самоврядування, об'єднаннями сімей, неурядовими організаціями та іншими суб'єктами.
- ▶ Забезпечити спеціальну психологічну допомогу для членів сімей, які її потребують. Психологічна допомога може надаватися окремим особам і сім'ям або у вигляді групової терапії та повинна ґрунтуватися на розумінні невідомості у сім'ях щодо долі їхніх зниклих родичів, щоб допомогти їм налагодити повсякденне життя.

4.5. ЮРИДИЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПОТРЕБИ

«Мій чоловік зник два роки тому; в мене двоє маленьких дітей. Я знаю, що якщо заявлю про його смерть, то отримую пенсію у зв'язку з втратою годувальника, яка мені дійсно потрібна, оскільки зараз всі витрати на будинок я покриваю лише за рахунок моєї зарплати. Мені дуже незручно заявляти про смерть свого чоловіка, тому що він, можливо, ще живий. А якщо він повернеться, можливо, влада попросить мене повернути гроші» (дружина зниклого безвісти).

Як і в інших контекстах, зникнення близької людини завжди призводить до далекосяжних юридичних та адміністративних наслідків для сімей зниклих безвісти осіб, і в момент значної психологічної вразливості вони залишаються з цими проблемами сам на сам. Якнайшвидше зниження впливу цих юридичних та адміністративних наслідків має вирішальне значення для принаймні часткового пом'якшення страждань сімей після зникнення їхніх родичів.

Під час розшуків сім'ї спочатку масово (91%) реєструють зникнення своїх родичів у компетентних органах по обидва боки від лінії зіткнення. Проте лише 77% з них

отримали певний документ на підтвердження такої реєстрації, внаслідок чого значна кількість сімей не має належних документів, які були б корисними при подоланні ряду юридичних та адміністративних бар'єрів.

Прикрим є факт, що опісля кількох років з початку конфлікту більшість сімей (53%) досі не мають офіційної інформації про те, які документи та процедури необхідні для встановлення статусу зниклого безвісти в українському контексті. Проте невелика більшість людей (52%) знають, що вони мають певні права та/або пільги у зв'язку зі зникненням родича.

«Влада повинна зрозуміти, що зникла безвісти особа — це людина, а не просто ім'я в офіційних документах. Необхідно враховувати людський фактор» (мати зниклого безвісти).

56% сімей стикаються з юридичними/адміністративними проблемами (решта 44% відповіли, що не мали таких проблем) через відсутність чіткого статусу їхнього зниклого

безвісти родича. За результатами отриманих відповідей можна однозначно виділити чотири основні проблеми: 1) отримання документів (27%); 2) отримання доступу до заробітної плати (для сімей військових та представників МВС (25%); 3) управління майном, зареєстрованим на ім'я зниклої особи (24%); 4) доступ до банківського рахунку зниклої особи (16%).

ЯКІ ТРУДНОЦІ ВИ МАЄТЕ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІДСУТНІСТЮ ЧІТКОГО СТАТУСУ ЗНИКЛОГО БЕЗВІСТИ РОДИЧА? (%)¹

ЗАХИСТ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ТА ЇХНІХ СІМЕЙ

МГП — зокрема чотири Женевські конвенції від 1949 року, Додаткові протоколи до них від 1977 року (ДП I та II) та звичаєве МГП — і МППЛ прагнуть захистити людей від зникнення безвісти.

Ці нормативно-правові бази породжують два загальних обов'язки, які держава та сторони збройного конфлікту мають виконувати: з'ясувати долю та місцезнаходження осіб, зниклих безвісти, а також запобігати зникненню людей. Перший обов'язок також передбачає повагу до права сім'ї знати долю зниклих безвісти близьких людей.

Крім того, держави мають забезпечити вжиття внутрішніх заходів для захисту персональних даних, реагувати на потреби сімей зниклих безвісти осіб, а також шукати та ідентифікувати людські останки.

Адаптований текст із публікації «Зниклі безвісти та їхні родини. Інформаційний лист», МКЧХ, 2015 р.

В період часу, коли проводилася оцінка потреб, було можливе отримання довідки, що визнає особу безвісно відсутньою, а лише через рік після дати зникнення місцевий суд може винести рішення про видачу свідоцтва про смерть. Проте юридична сила рішення

¹ Сума відсотків перевищує 100%, тому що кожен член сім'ї може надати кілька відповідей на одне й те саме питання.

про визнання особи безвісно відсутньою є обмеженішою, ніж сила свідоцтва про смерть. Рішення про визнання особи безвісно відсутньою, наприклад, не дозволяє родичам зниклої безвісти особи продавати її активи.

Запит про отримання свідоцтва про смерть є для сімей важким психологічним кроком, від якого багато хто відмовляється, навіть якщо це означає для них неможливість скористатися деякими соціальними програмами. Багато сімей також згадували про проблеми з банками та труднощі у поверненні кредитів, оформлених зниклою безвісти особою.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ:

ВЖИТИ НЕОБХІДНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ПИТАНЬ

МКЧХ рекомендує органам влади:

- ▶ Щоб рішення про визнання особи безвісно відсутньою, яке документує статус зниклих осіб, отримало таку ж юридичну силу, що й свідоцтво про смерть. Його слід надавати сім'ям за простою та безкоштовною процедурою (з урахуванням необхідного судового рішення, розслідування чи публікації в газетах) і можна прив'язати до періодичного (раз на рік чи два роки) підтвердження відсутності особи.
- ▶ Щоб рішення про визнання особи безвісно відсутньою встановлювало чіткий і визнаний статус зниклих безвісти осіб, що дозволить сім'ям вирішувати будь-які питання, що стосуються зниклих безвісти осіб, тобто питання доступу до соціальних виплат та будь-яких інших прав, таких як право власності, право на спадщину, питання сімейного стану, медичного обслуговування, освіти тощо.
- ▶ Щоб сім'ї мали можливість одержати через місцеву владу будь-яку інформацію та допомогу, необхідну для отримання такого рішення про визнання особи безвісно відсутньою. Влада повинна забезпечити належну обізнаність усіх місцевих органів влади щодо таких процедур.
- ▶ Затвердити нормативно-правові акти, які зобов'язують банки враховувати нове фінансове становище сімей зниклих безвісти осіб для полегшення виплати кредитів.

4.6. ПОТРЕБА У СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ВИЗНАННІ

«Найголовніше для мене — знайти мого сина. Покарання винних не має для мене значення» (мати зниклого безвісти).

Більшість сімей (92%) вважають, що влада недостатньо розуміє їхню тяжку ситуацію. У відповідь на питання про те, що влада має зробити для належного розуміння їхнього становища, сім'ї переважно вимагають активізації зусиль, спрямованих на розшук їхніх близьких. Вони також просять владу покращити комунікацію з ними. Багато сімей заявили, що хотіли б отримати від держави фінансову компенсацію (для цивільних осіб та членів добровольчих батальйонів), яка допоможе їм подолати економічні труднощі.

У відповідь на особливе та емоційно навантажене питання про те, якою б вони бачили справедливість у ситуації зі зникненням їхнього родича, переважна більшість сімей (74%) відповіли, що для них справедливість означає прагнення влади з'ясувати долю їхнього зниклого родича. Сім'ї, які просять покарати осіб, винних у зникненні родичів, становлять 38% респондентів, що практично тотожно відсотку сімей, які бажають отримати компенсацію та юридичне визнання статусу зниклої безвісти особи.

БОРОТЬБА ІЗ ЗАБУТТЯМ

Зникнення близької людини ставить перед сім'ями ще одне випробування: не дати цьому родичу повністю загубитися в тиші та невизначеності. Саме тому багато сімей докладають усіх зусиль, щоб зберегти пам'ять про свого родича та його місце у спільноті.

Адаптований текст із публікації «Accompanying the Families of Missing Persons: A practical handbook», ICRC, 2013.

ВАЖЛИВІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ РИТУАЛІВ ДЛЯ СІМЕЙ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ

Ритуали, які допомагають справлятися з невизначеністю, є дуже важливими з таких причин:

- Колективні ритуали дозволяють сім'ям надавати зміст тому, через що вони про-йшли.
- Ритуали дозволяють сім'ям повторно заявити про існування своїх близьких, зниклих безвісти, та відновити пам'ять про їхнє місце у суспільстві. Вшановуючи пам'ять зниклих безвісти за допомогою проведення ритуалів, спільнота підтверджує їхню соціальну значимість (що це чийсь син, дочка, батько і т. д.). Ритуали також дають сім'ям зрозуміти, що те, що з ними сталося, — це людський досвід і що схожі ситуації інколи передбачувані.
- Ритуали послаблюють страждання сімей, оскільки дають зрозуміти, що ніхто не залишив зниклих родичів напризволяще, незважаючи на безрезультатність пошуку.
- Ритуали можуть зменшити їхнє відчуття провини і, можливо, звільнити їх від відчуття обов'язку визнати свого родича померлим, аби мати змогу провести певну церемонію в його честь.
- Ритуали дозволяють віддати шану особі, зниклій безвісти.
- Ритуали дають можливість отримати підтримку та розділити страждання, які дуже часто непомітні через відсутність нагоди виразити їх.

Адаптований текст із публікації «Accompanying the Families of Missing Persons: A practical handbook», ICRC, 2013.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ:

ВИСЛОВЛЮВАТИ РОЗУМІННЯ СИТУАЦІЇ, В ЯКІЙ ОПИНИЛИСЯ СІМ'Ї ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ОСІБ

МКЧХ рекомендує органам влади:

- ▶ Офіційно висловлювати розуміння ситуації у формі офіційних заяв, якими визнаються страждання сімей, їхнє скрутне становище, право сімей на допомогу та отримання новин, а також зобов'язання влади працювати над цими питаннями.
- ▶ Організувати вшанування зниклих безвісти осіб та їхніх сімей на національному рівні (зокрема під час офіційних військових церемоній).

**5.
ПЕРЕХРЕСНА
ОЦІНКА
ПОТРЕБ,
ПРОВЕДЕНА
У 2018 РОЦІ**

Через два роки після проведення ОПС МКЧХ вирішив провести фокус-групові дискусії із сім'ями зниклих безвісти для того, щоб дізнатися, що змінилося в їхньому житті з минулої зустрічі. Вибірку становили 73 сім'ї, які брали участь в оцінці потреб у 2016 році. Дев'ять із 73 сімей вже з'ясували долю своїх близьких. Значна кількість сімей не погодилася брати участь у фокус-групових дискусіях, тому що вони не вірять у ефективність надання органам влади

інформації про свої потреби. Відповідаючи на питання про ефективність дій органів влади для пошуку зниклих безвісти, сестра зниклого сказала: «Питання поставлене неправильно — жодного пошуку не проводиться». Мати зниклого безвісти запитала: «Ви вважаєте, що будь-які запити чи звернення допоможуть?» Загалом 13 сімей погодилися взяти участь у фокус-групових дискусіях МКЧХ, які у середньому тривали 5 годин.

ПЕРЕХРЕСНА ОЦІНКА ПОТРЕБ ТА ВИСНОВКИ

Під час фокус-групових дискусій сім'ї заповнювали анкету з кількома варіантами запропонованих відповідей. Оскільки потреби є багатогранними та взаємопов'язаними, оцінка була мультидисциплінарною та включала збір інформації, яка стосується різних сфер, що впливають на життя сімей.

ПОТРЕБА ЗНАТИ: ПОШУК ТА СТАВЛЕННЯ ДО ДОЛІ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

«Ми зробили роботу за владу. Ми знайшли свідків, зібрали докази, але ніхто не приймає наші результати пошуку. Кожного разу, коли я знаходжу інформацію про його місцезнаходження і намагаюся її перевірити, — я отримую нову, абсолютно іншу інформацію з іншого джерела. У мене таке враження, що чим ближче я до нього — тим далі він від мене» (мати зниклого безвісти).

Через чотири роки після зникнення їхніх близьких, сім'ї продовжують звертатися до органів влади та до різних організацій в надії знайти інформацію про своїх рідних. Однак вони дедалі більше розчаровуються в результатах пошуку. Сім'ї зійшлися на спільній думці, що у 2014 році органи влади були більш прихильними та сильніше прагнули з'ясувати долю та місцезнаходження зниклих осіб. Як наслідок, сім'ї відчують, що можуть покладатися лише на власні результати пошуку.

Однак у цілому сім'ї почали краще відгукуватися про здатність органів влади реагувати на їхні потреби. Стосовно інформації, яку надають органи влади, 42% сімей відповіли, що вона була частково корисною, тоді як під час ОПС у 2016 році лише 22% респондентів відповіли, що частково задоволені. Деякі родини (14%) скаржилися на відсутність відповіді від органів влади, тоді як у 2016 році 44% сімей повідомили, що не отримали від влади жодної інформації.

«Ми навіть не хочемо більше до них (органів влади) звертатися. Який смисл? У 2014 вони ще нам співчували, а зараз ми вже їм набридли. Ті, що раніше працювали, — пішли, а нові або починають розпитувати все з самого початку, або їм байдуже. Вони кажуть, що нічого не знають. Вони не хочуть давати нам надію та не діляться інформацією» (мати зниклого безвісти).

«Кожного разу я отримую різну інформацію — що мій син затриманий, згорів, попав під обстріл, можливо, був заарештований, чи його тіло могли кудись відвезти у ящику. Скільки смертей для однієї людини? Але правда ж є, і вона, безумовно, одна» (мати зниклого безвісти).

Більшість сімей згадували також недостатню координацію між різними органами влади. У багатьох випадках родини отримували від різних структур суперечливу інформацію про долю та місцезнаходження своїх близьких. В результаті респонденти чіпляються за ідею, що їхній родич живий або тримається під вартою. Їхні переконання ґрунтуються на інформації, отриманій від свідків,

волонтерів, екстрасенсів та з випадкових відеоматеріалів та фотографій з різних засобів масової інформації, на яких вони впізнають своїх близьких.

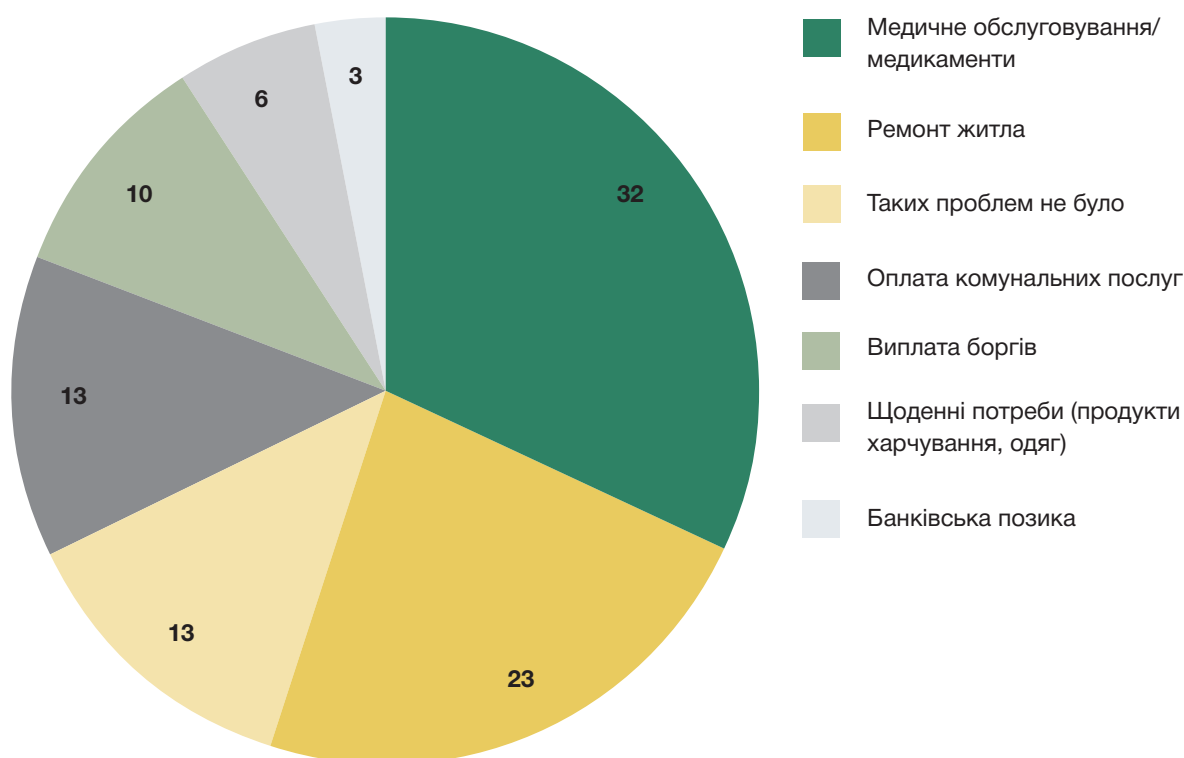
Загалом кількість сімей, які вірять у те, що їхні близькі досі живі, майже не змінилась: 65% у 2016 році і 62% у 2018 році. А кількість тих, що не впевнені у долі свого родича, навпаки виросла з 23% у 2016 році до 38%.

ФІНАНСОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ

Сім'ї зниклих безвісти досі мають економічні та фінансові потреби, що прямо пов'язані зі зникненням їхнього родича. Як і в 2016 році, зацікавлені органи влади підтримують сім'ї ЗББ, проте не надають жодних компенсацій сім'ям, де зниклий безвісти — цивільна особа.

Більшість сімей здатні задовольнити свої основні потреби. Однак їм не вистачає грошей на медичне обслуговування (32%), ремонт житла (23%), а 6% згадують про труднощі із задоволенням щоденних потреб, таких як харчування та одяг. Цікаво, що майже всі учасники опитування сказали, що витрати на медичне лікування постійно зростають. На думку сімей, спричинені зникненням біль та страждання поступово переростають у фізичні хвороби.

ПОТРЕБИ, ЯКІ СІМ'Я НЕ МОГЛА ПОКРИТИ З МОМЕНТУ ЗНИКНЕННЯ РОДИЧА? (%)

«Я отримала допомогу від влади один раз. Але я і мій чоловік думаємо, що є люди, яким ця допомога потрібна більше, ніж нам. Ми віримо у те, що допоки наші серця б'ються, нам не потрібні ці гроші. Я здатна сама заробляти. Все, що я хочу від органів влади, — це знайти і повернути мого сина» (мати зниклого безвісти).

Під час фокус-групових дискусій сім'ї зниклих безвісти військових повідомили, що досі отримують зарплату зниклих безвісти родичів. Проте сім'ї, де зниклі безвісти є цивільними особами, продовжують самостійно боротися за виживання. Це особливо тяжко для ВПО, які переїхали до нових міст і мали почати життя з чистого аркуша.

Дружина зниклого безвісти цивільного розповіла: *«Мій чоловік не хотів, щоб я працювала, — він створив усі можливі умови для мого комфортного життя, самореалізації*

та хобі. Одного дня він зник. Я переїхала до Києва зі своїм сином і не могла знайти роботу. Я залишила в Донецьку свою квартиру, машини, особисті речі, і я не впевнена, що коли-небудь зможу все це повернути».

Сім'ї дотепер несуть додаткові витрати, пов'язані з процесом пошуку: наприклад, вони мають їздити на зустрічі з органами влади за власний рахунок. У порівнянні з ситуацією в 2016 році, у 2018 році опитані сім'ї перестали платити гроші шахраям і стали менше покладатися на ворожок та екстрасенсів.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

Сім'ї наголошували на тому, що час не гоїть рани. Ці матері та дружини бачать своїх синів та чоловіків у кожному молодому чоловіку, що проходить повз них на вулиці, увечері вони залишають двері своїх домівок відчиненими і чекають, що їхні рідні повернуться додому.

ЯК ЗНИКНЕННЯ РОДИЧА ВПЛИНУЛО НА ВАС ТА ВАШУ СІМ'Ю? ЯКИХ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ВИ ЗАЗНАЛИ? (%)

Родини сказали, що вони переживають дуже сильні почуття надії, розчарування та розпачу, а інколи агресії та безпорадності. За їх словами, лише з'ясування долі та місцезнаходження їхніх близьких допоможе їм рухатися далі.

Нескінченні психологічні страждання приводять до погіршення стану здоров'я членів родини. Усі сім'ї повідомили про різні проблеми зі здоров'ям. В одному випадку мати зниклого безвісти розповіла про смерть її чоловіка від серцевого нападу, який вона пов'язує з переживаннями за долю їхнього сина.

Сім'ї відмічають, що навіть якщо їх оточують співчутливі люди, одного співчуття не досить для того, щоб зрозуміти тяжке становище, у якому перебувають

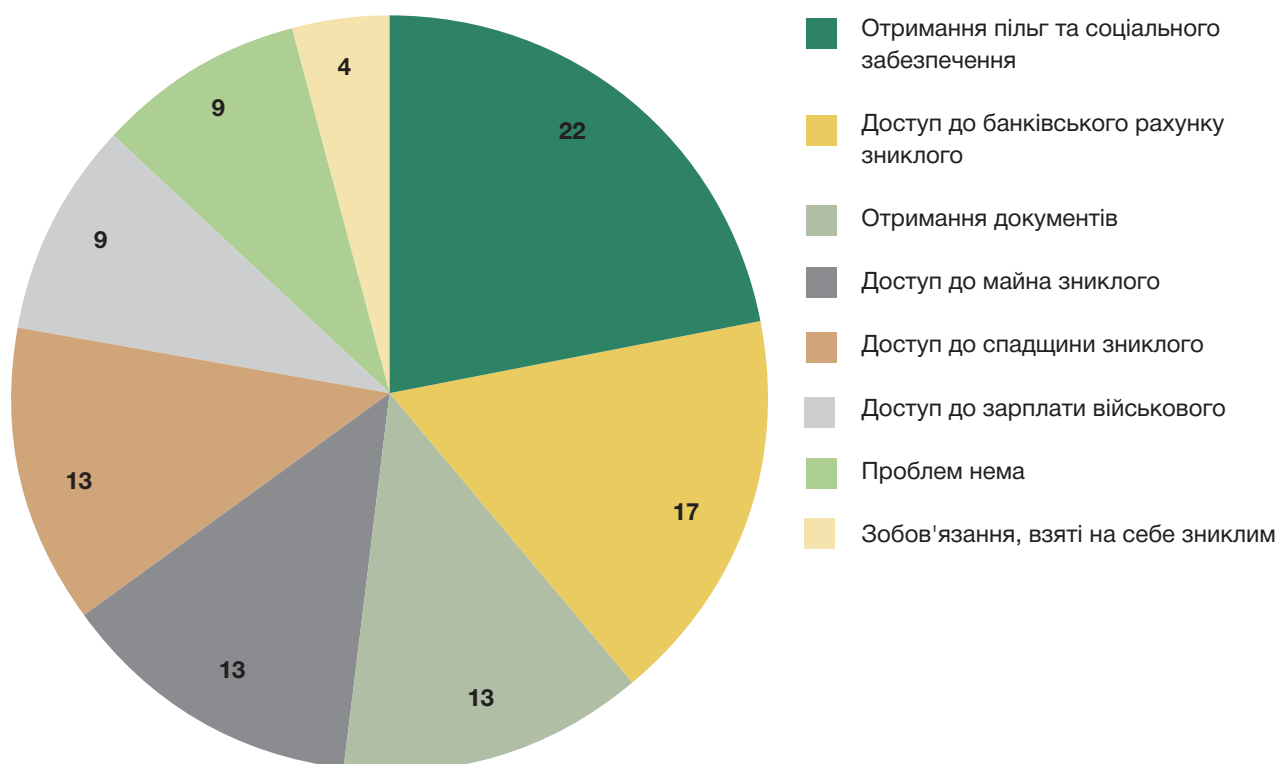
родини зниклих безвісти. Саме тому сім'ї намагаються триматися осторонь. Мати зниклого безвісти розповіла: «Ми змінили наших друзів. Без сварок, без конфліктів, ми просто тримаємо їх на відстані».

Родини зазначили, що вони не відчують розуміння навіть від професійних психологів. Одна мати спробувала відвідати психолога, але відчула, ніби «навколо була стіна, яка не дозволила їй відкритися». Сім'ї намагаються організувати себе, активно спілкуються з іншими сім'ями зниклих безвісти, і зосереджуються на основній меті — з'ясуванні долі та місцезнаходження свої близьких. «Ми зализали свої рани і сформувавши головну ціль свого життя — досягти успіху в пошуку, і ми повністю на цьому зосередилися», — розповіла мати зниклого безвісти.

ЮРИДИЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПОТРЕБИ

Сім'ї стурбовані тим, що ситуація з юридичним статусом їхнього зниклого безвісти родича залишається неясною — деякі зі зниклих вважаються такими, що тримаються під вартою у невідомому місці. Родини також наголосили, що дотепер стикаються з

З ЯКИМИ ТРУДНОЦЬМИ ВИ ЗІТКНУЛИСЯ ЧЕРЕЗ ВІДСУТНІСТЬ ЧІТКОГО СТАТУСУ ВАШОГО РОДИЧА? (%)

багатьма труднощами, пов'язаними з неясністю юридичного статусу, такими як: доступ до соціальних пільг (22%), доступ до банківського рахунку зниклого родича (17%) та отримання документів (13%).

«Перед тим як піти до армії, мій брат придбав новий автомобіль. Зараз авто виглядає вже напівзруйнованим, але ми не можемо його продати» (сестра зниклого безвісти).

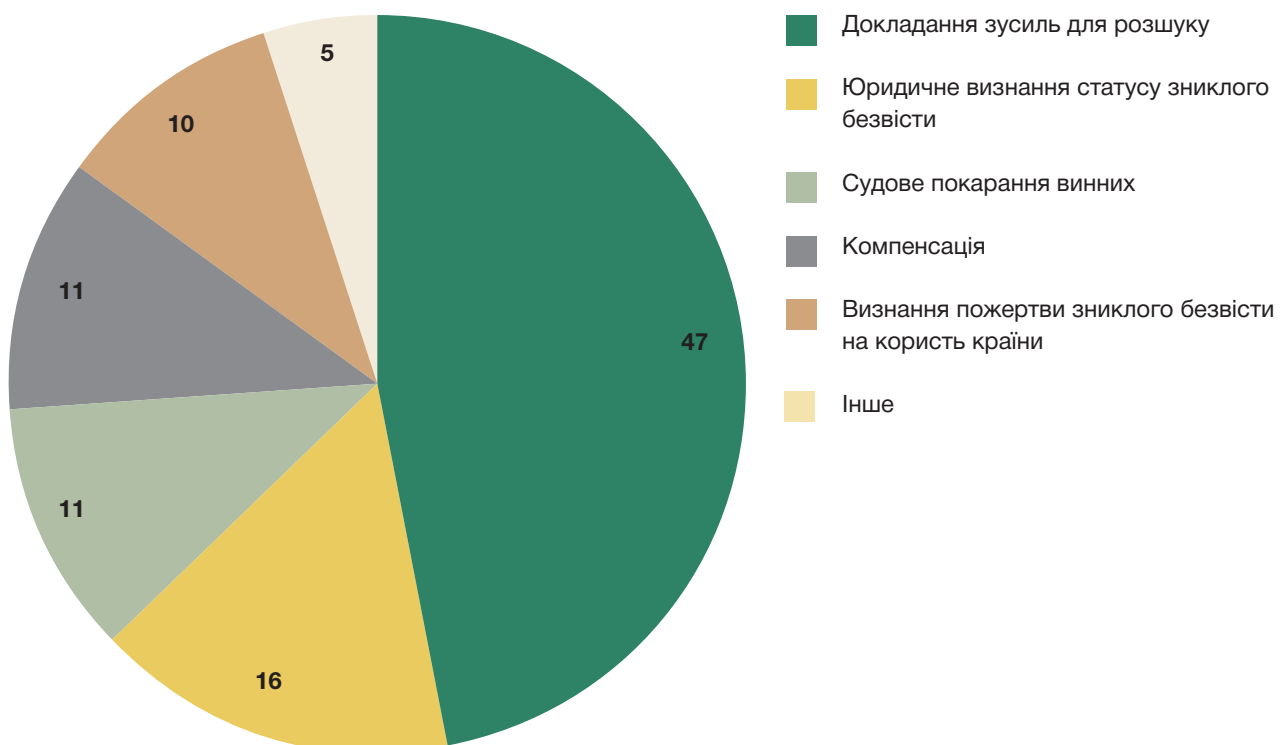
Загалом сім'ї не знають про свої права, переваги чи пільги, які надаються їм через те, що їхній родич зник безвісти. У 2016 році майже половина сімей зниклих безвісти також не знала про переваги, які їм надаються. Чоловік зниклої безвісти дружини поділився: «З моменту зникнення моєї дружини у мене немає доступу до її пенсії і я не знаю, як вирішити цю проблему».

ПОТРЕБА У СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ВИЗНАННІ

«Фото мого сина було розміщене на пам'ятнику загиблим воїнам, але я не поховала його. Моя перша думка була: «Що за дурень розмістив фото живих людей на цьому меморіалі?»» (мати зниклого безвісти).

Як і в 2016 році, сім'ї досі вважають, що органи влади недостатньо визнають та розуміють їхнє тяжке становище. Згідно зі словами сімей, органи влади мають посилити зусилля, направлені на з'ясування долі та місцезнаходження їхніх близьких. Мати зниклого безвісти розповіла: «Я вітаю дипломатичні спроби влади закінчити війну, але потрібні реальні дії. Час іде. На карту поставлено життя мого сина. Все, що мені треба, — це знайти його, і я не стомлюся стукати у кожні двері».

ЩО ОЗНАЧАЄ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ» (%)

Як і в 2016 році, під «справедливістю» сім'ї розуміють, передусім, дії, необхідні для з'ясування долі та місцезнаходження їхніх рідних (47%). Менша кількість респондентів розуміють її як отримання юридичного статусу для свого родича (16%) та покарання винних (11%).

Сім'ї особливо пригнічені, коли фотографії їхніх синів або чоловіків інколи розміщують поруч із фотографіями загиблих. Для них місцезнаходження родичів невідоме, тому в їхніх серцях ще жевріє надія на те, що вони живі.

Перебуваючи у невизначеності, сім'ї потребують підтримки відповідних органів влади та суспільства. Хоча сім'ї зниклих безвісти заперечують зацікавленість в

участі в заходах, присвячених вшануванню пам'яті, вони активно розповсюджують інформацію про схожі заходи, організовані сім'ями зниклих безвісти, іншими організаціями або органами влади.

Ще однією ілюстрацією стану невизначеності сімей є дилема, що постає у церкві, коли рідні приходять помолитися за своїх близьких: адже у православній церкві можна поставити свічку або за живих, або за мертвих. Сім'ї зниклих безвісти часто запалюють свічку в обох місцях, уникаючи болісного вибору між надією та відчаєм. Сім'ї з жалем говорять про те, що замість полегшення своїх страждань у церкві вони отримують спантеличення.

6. ЗАКОН ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ В УКРАЇНІ

У липні 2018 року українська влада прийняла Закон № 2505 «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 р.¹ (далі — Закон). Закон вперше запроваджує в українському законодавстві статус особи, зниклої безвісти. Він також вирізняє порядок дій, що застосовуються до осіб, які зникають безвісти в умовах надзвичайних ситуацій (цим продовжує займатись Національна поліція), від порядку дій, що застосовуються до осіб, які зникають безвісти за особливих обставин (тобто під час конфліктів, стихійних лих — тепер такі випадки координуватиме Комісія з питань осіб, зниклих безвісти, що буде створена відповідно до даного Закону).

Водночас сім'ї зниклих безвісти можуть, як і раніше, звертатися до суду, щоб визнати свого родича зниклим безвісти або подати запит про оголошення свого родича померлим відповідно до цивільно-процесуального законодавства.

1. ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

Закон визнає право особи, що зникла безвісти, на розслідування обставин її зникнення, а також на з'ясування її місцезнаходження. Серед інших прав особи, зниклої безвісти, є право на збереження її майнових прав до моменту визнання її померлою або до закінчення пошуку.

2. ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ СІМЕЙ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

а) Право знати

Закон чітко визначає право та місце знати долю своїх близьких, з'ясувати їхнє місцезнаходження, обставини смерті, місце поховання, а також право отримати їхні останки.

б) Фінансова підтримка

Закон запроваджує право сімей зниклих безвісти осіб звертатися за соціальною допомогою у разі зникнення годувальника². Протягом усього періоду зникнення сім'ям має надаватися пенсія.

в) Майно особи, що зникла безвісти

Коли родичі зниклої особи призначені правонаступниками, вони вповноважені розпоряджатися майном в інтересах зниклої безвісти особи, але також зобов'язані покривати всі витрати і виконувати обов'язки, взяті зниклою безвісти особою до її зникнення, адже юридичний статус особи, зниклої безвісти, не звільняє правонаступників від цих обов'язків. Лише у випадку, коли суд визнав зниклу безвісти особу померлою, її майно може бути успадкованим згідно цивільно-процесуального законодавства.

г) Участь у пошуках

Закон передбачає, що родичі повинні бути поінформовані про статус пошуку впродовж усього процесу. Він також надає родичам можливість брати активнішу участь у процесі

1 Закон набрав чинності 2 серпня 2018 року після його підписання Президентом України та публікації.

2 Як встановлено Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», норма поширюється на: (i) будь-якого дорослого, який залежав від зниклого годувальника та є безробітним (наприклад, через фізичну непрацездатність); (ii) неповнолітніх дітей зниклого годувальника; (iii) батьків та чоловіка/дружину зниклого годувальника, якщо вони втратили джерело доходу.

пошуку своїх близьких. Однак під час реалізації Закону будуть визначені практичність та ефективність такої участі.

г) Юридичні проблеми сімей

Правовий статус особи, зниклої безвісти, не змінює автоматично статус його/її чоловіка/дружини. Сімейний стан може бути змінений органами державної реєстрації актів цивільного стану відповідно до запиту дружини/чоловіка зниклої особи після рішення суду, яке підтверджує статус зниклої безвісти особи, відповідно до цивільно-процесуального законодавства.

3. СТВОРЕННЯ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ, ТА ЄДИНОГО РЕЄСТРУ (ОСОБИ, ЩО ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ)

Закон передбачає створення Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, завданням якої буде координація усіх органів, залучених до пошуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з метою з'ясування долі та місцезнаходження зниклих безвісти осіб. Закон також передбачає створення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти, в якому буде зберігатися та централізуватися вся інформація, необхідна для пошуку осіб, які зникли безвісти за особливих обставин.

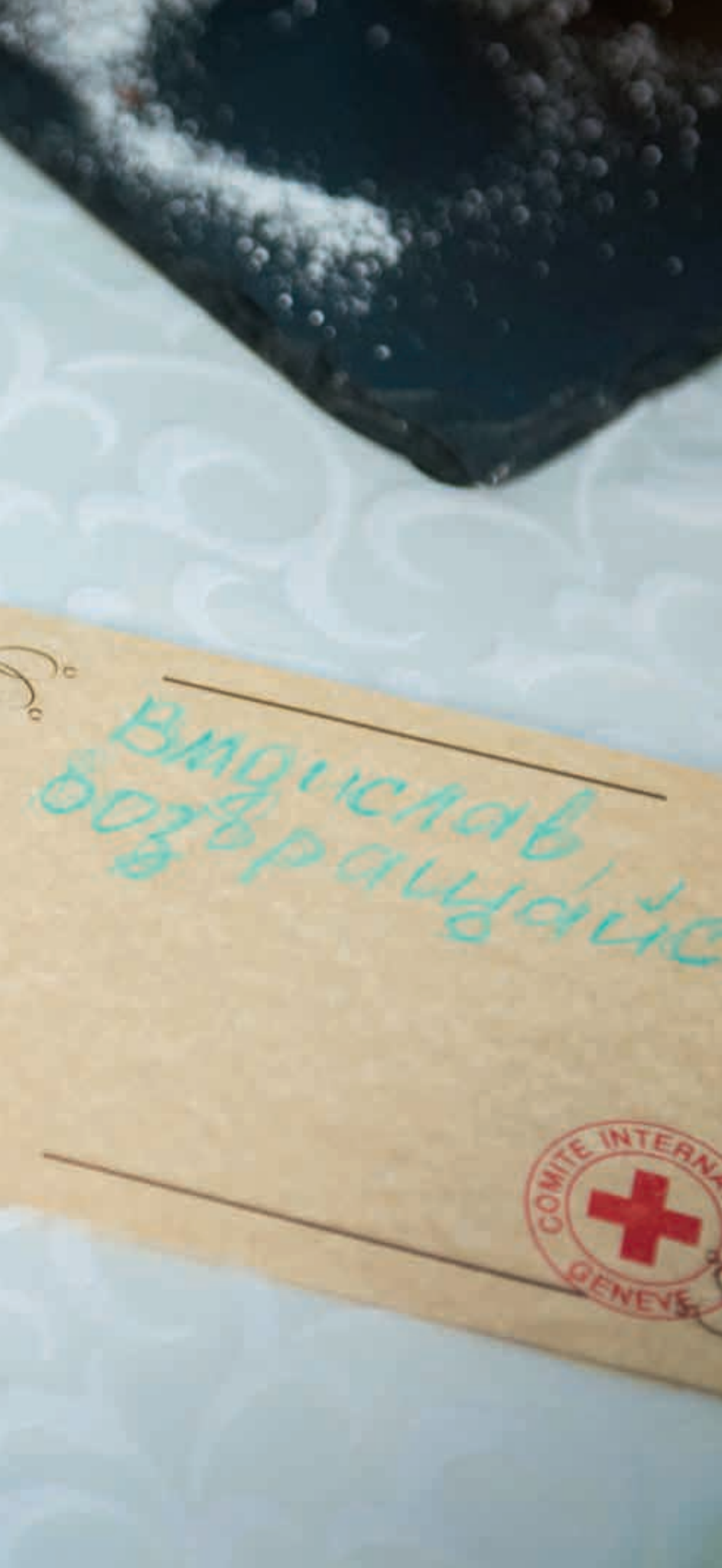
4. СІМ'Ї ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ПРО ЗАКОН «ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ»

Під час фокус-групових дискусій сім'ї не мали інформації про основні положення Закону. Загалом сім'ї лише чули про Закон, вітали його прийняття, але досить скептично ставилися до його імплементації. Сім'ї були впевнені, що Закон не містить жодних положень, які захищають сім'ї зниклих безвісти. На їхню думку, є ризик того, що Закон буде «легалізувати» помилкові ідентифікації.

Обнадійливим є те, що прийнятий Закон містить положення про фінансову підтримку сімей зниклих безвісти, які втратили годувальника. МКЧХ сподівається, що одразу після успішного впровадження Закону деякі юридичні та адміністративні проблеми сімей будуть вирішені. МКЧХ хотів би також наголосити, що органам влади необхідно розробити комплексний механізм задоволення багатогранних потреб сімей зниклих безвісти осіб, включаючи потреби юридичного, адміністративного, фінансового та психосоціального характеру. Державні органи влади мають регулярно інформувати сім'ї зниклих безвісти про перебіг процесу ідентифікації, а також про їхні права та пільги.

МКЧХ готовий продовжувати надавати підтримку органам влади у задоволенні потреб сімей зниклих безвісти осіб, а також підтримку у впровадженні цього Закону.

7. ВИСНОВКИ

Через два роки після проведеної МКЧХ оцінки потреб сімей зниклих безвісти осіб та після чотирьох років конфлікту МКЧХ може впевнено заявити, що зникнення родича досі надзвичайно сильно впливає на сім'ї, що призводить до серйозних наслідків у різних сферах їхнього життя.

Пошуки рідних тривають: сім'ї не припиняють емоційно та фінансово виснажливих спроб отримати будь-яку інформацію, яка могла б заповнити порожнечу невідомості. Їхньою найбільш нагальною потребою залишається необхідність знати, що сталося з їхніми близькими. Але з плином часу та після майже безрезультатних пошуків сім'ї зневірюються в органах влади та в організаціях, до яких вони зверталися по допомогу.

Право знати супроводжується багатьма потребами, що виникають після зникнення рідної людини та впливають на щоденне життя — соціально-економічні та адміністративні потреби, а також емоційне та психологічне функціонування особи в сім'ї та сім'ї в суспільстві.

Результати ОПС, проведеної МКЧХ у 2016 році, були закріплені у 2018 році та підкреслюють щоденні випробування, через які проходять сім'ї.

Оскільки стійкість сімей допомагає їм виживати, вони потребують і очікують більшої підтримки з боку органів влади, які зрештою є єдиними, хто здатен дати їм відповіді, від яких залежатиме їхнє подальше життя.

МКЧХ сподівається, що надані в цьому звіті рекомендації сприятимуть напрацюванню цілісного підходу до вирішення багатьох серйозних наслідків, спричинених зникненням члена сім'ї.

Маючи суто гуманітарну мету сприяти визнанню та задоволенню особливих потреб сімей зниклих безвісти осіб, МКЧХ залишається готовим підтримати усі зусилля, направлені на досягнення цих цілей, а також виступати від імені сімей зниклих безвісти осіб, яких мають почути.

МКЧХ допомагає людям, постраждалим від збройних конфліктів та інших ситуацій насильства по всьому світу, роблячи все можливе, щоб захистити їхню гідність і полегшити їхні страждання, часто у співпраці зі своїми партнерами з Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ)

Делегація МКЧХ (головний офіс)

Україна, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 6-0

Тел.: +38 (044) 392 32 10 або 0 800 300 155

kyi_kyiv@icrc.org

ua.icrc.org

icrc.org

facebook.com/ICRCUA

twitter.com/ICRC_ua

© МКЧХ, вересень 2018 р.